

„Jest“ - co to znamená?

Odedávna je jednou ze základních filosofických otázek otázka „co jest?“ A rovněž odedávna filosofové někdy přesněji a jindy vágněji rozpoznávali, že na tuto otázku lze odpovídat jen za předpokladu, že si vyjasníme, co to znamená „být“.

O extrémní řešení tohoto problému se pokusili dva největší předsókratovští myslitelé, a to s největší pravděpodobností zcela nezávisle na sobě, a přesto ve zcela opačném, vzájemně se vylučujícím smyslu. Hérakleitos odpovídá: skutečné je jen to, co se proměňuje, co teče. Naproti tomu Parmenidés říká: skutečné je jen to, co se nemění, ba co nemá ani minulost, ano budoucnost, nýbrž „vždy jest“; a to může být – a vskutku jest – jen jedno. Jsou to řešení extrémní, krajně zjednodušující – a proto v obou případech mylná. Jsoucí vcelku, v úplnosti, není ani řeka, ani tu se rozhořívající a tu hasnoucí oheň, ale je to sjednocovaná (vždy znovu sjednocovaná) mnohost, a to mnohost jednot, vnitřně sjednocených kousků dění. V jistém smyslu jsou tyto „kousky“ vskutku nedělitelné, tedy „atomy“ (ovšem nikoli Démokritovy), protože když je rozdělíme, zároveň je rozbijeme a tedy zničíme. Ale i když je nerozdělíme a nezničíme, rozpadnou se časem samy, neboť to jsou kousky dění, tedy události, které mají svůj počátek, ale také svůj konec. Není nic, co by nemělo svůj počátek a svůj konec – ovšem s výjimkou toho, co je „před“ počátkem a bez čeho by žádný počátek nemohl začít „být“, tj. nemohl by se začít odehrávat, nemohl by se díť. To, co je „před počátkem“, ovšem ve skutečnosti „ještě není“. Tím se však hlavní problémy teprve dostavují a otvírají: co tedy vlastně znamená „jest“ tváří v tvář k tomu, co (ještě) není a co teprve má nastat, ale bez čeho nic nastat a tedy být nemůže? Jak máme mluvit o tom, co ještě není a teprve přichází, když to je nepochybně skutečnější resp. základněji skutečné než to, co už nastává a nastalo a tedy jest? Co pak bude znamenat, když se budeme tázat po tom, „co jest“? Jde nám o skutečnost v její skutečnosti – anebo pouhý výskyt daností? Eventuelně daností „vedle sebe“ se vyskytujících?

(Písek, 050105-2.)